

Βυζαντινή Ιστορία Ι (324-1081)

Ενότητα 6: Ο «αιώνας του Ιουστινιανού Α΄» και η μερική ανάκτηση της πρώην ρωμαϊκής Δύσης (6ος αι.)

Λεβενιώτης Γεώργιος
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Ανοικτά ακαδημαϊκά μαθήματα (AUTh Open Courses)

Μάθημα IBY 601 :
Βυζαντινή Ιστορία I (324-1081)

Διδάσκων :

Γεώργιος Α. Λεβενιώτης

© 2015

Μάθημα 6^ο:

Ο «αιώνας του Ιουστινιανού Α΄» και η μερική ανάκτηση της πρώην ρωμαϊκής Δύσης (6^{ος} αι.)

- Οι πηγές για τον 6^ο αι.
- Η ιουστινιάνεια νομοθεσία
- Οι αυτοκράτορες του 6^{ου} αι.
- Αναστάσιος Α΄ και Ιουστίνος Α΄
- Η άνοδος του Ιουστινιανού Α΄, η οικουμενική πολιτική του, τα επιτεύγματα, τα όρια και η βαριά κληρονομιά της
- Το ιουστινιάνειο νομοθετικό, διοικητικό και οικοδομικό έργο

Επισημάνσεις περί πνευματικών δικαιωμάτων

Οι περισσότεροι χάρτες που περιλαμβάνονται στις κάρτες / διαφάνειες των μαθημάτων / παρουσιάσεων προέρχονται από τρίτες πηγές

Όπου ήταν δυνατόν, δηλώνονται πάντοτε η προέλευση και τα πνευματικά δικαιώματα (copyrights) της εκάστοτε εικόνας

Ορισμένοι χάρτες έχουν υποστεί μικρή ή μεγαλύτερη επεξεργασία ή περιέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες για την ευκολότερη κατανόησή τους από τους θεατές και χρήστες των συγκεκριμένων παρουσιάσεων

Οι περισσότερες αναπαραστάσεις της μεσαιωνικής Κωνσταντινούπολης προέρχονται από το εξαιρετικό πρόγραμμα **BYZANTIUM 1200** του κ. Tayfun Öner (©), τον οποίο και ευχαριστώ θερμά για την άδεια χρησιμοποίησης ορισμένων εικόνων (βλ. <http://www.byzantium1200.com/>)

Τα κείμενα των καρτών προέρχονται από τον διδάσκοντα του μαθήματος *IBY 601*, Λέκτορα Γεώργιο Α. Λεβενιώτη (©). Για τη συγγραφή τους έχει χρησιμοποιηθεί κυρίως η ειδική ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία που παρατίθεται στην «Εισαγωγή»

Όπου έχουν χρησιμοποιηθεί αυτούσια αποσπάσματα από μελέτες τρίτων ερευνητών, πραγματοποιείται σχετική παραπομπή / επισήμανση

IBY 601 - Πίνακας μαθημάτων

- **Μάθημα 1^ο** : Εισαγωγή - Προβλήματα, συντελεστές και είδη πηγών της βυζαντινής ιστορίας
- **Μάθημα 2^ο** : Περίγραμμα ιστορικών εξελίξεων - Η Βυζαντινή αυτοκρατορία από τον 4^ο έως τον 11^ο αι.
- **Μάθημα 3^ο** : Από την παλαιά στη δεύτερη Ρώμη (= Κων/πολη) - Ο μετασχηματισμός της ύστερης Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (τέλη 3^{ου} - αρχές 4^{ου} αι.) και η απαρχή της λεγόμενης «πρώιμης βυζαντινής περιόδου»
- **Μάθημα 4^ο** : Η περίοδος διαμόρφωσης του βυζαντινού κόσμου και η επικράτηση του χριστιανισμού (4^{ος} αι.)
- **Μάθημα 5^ο** : Η νέα αυτοκρατορία της Ρωμανίας (= Βυζαντινής αυτοκρατορίας) (5^{ος} αι.)
- **Μάθημα 6^ο** : Ο «αιώνας του Ιουστινιανού Α΄» και η μερική ανάκτηση της πρώην ρωμαϊκής Δύσης (6^{ος} αι.)
- **Μάθημα 7^ο** : Από την ύστερη αρχαιότητα στους μεσαιωνικούς χρόνους - Η μετάβαση από την «πρώιμη» στη «μέση βυζαντινή περίοδο» (α΄ μισό - μέσα 7^{ου} αι.)
- **Μάθημα 8^ο** : Το Βυζάντιο σε άμυνα : Οι Άραβες και η πτώση της ελληνορωμαϊκής Ανατολής - Σλάβοι και Βούλγαροι στη Χερσόνησο του Αίμου (7^{ος} - 8^{ος} αι.)
- **Μάθημα 9^ο** : Ένα νέο κράτος και μία νέα κοινωνία κατά τους λεγόμενους «σκοτεινούς αιώνες» (8^{ος} - 9^{ος} αι.)
- **Μάθημα 10^ο** : Οι απώλειες και τα επιτεύγματα του Βυζαντίου κατά τον 9^ο αι.
- **Μάθημα 11^ο** : Η ανάκαμψη του Βυζαντίου κατά το 10^ο αι. και η λεγόμενη «βυζαντινή εποποιία»
- **Μάθημα 12^ο** : Η βυζαντινή αντίφαση κατά τον 11^ο αι. - Από την ισχύ στην κατάρρευση
- **Μάθημα 13^ο** : Ανασκόπηση, συμπεράσματα, συζήτηση και οδηγίες για τις εξετάσεις

Λέξεις - κλειδιά 6^{ου} μαθήματος

- 6^{ος} αιώνας
- Corpus iuris civilis
- Reconquista / ανάκτηση
- Άβαροι / Αβαροσλάβοι
- Αγαθίας
- Αγία Σοφία
- Ακακιανό σχίσμα
- Αναστάσιος Α΄
- Αντιόχεια Συρίας
- Απέραντος ειρήνη
- Αφθαρτοδοκητισμός
- Αφρική
- Βαλκάνια
- Βάνδαλοι
- Βελισάριος
- Γελίμερος
- Δάρας
- Δούναβης
- Έδικτον Αβύδου
- Εισηγήσεις / Instituta
- Εξαρχάτα
- Θεοδώρα
- Θευδάτος
- Ιουστινιάνειος κώδικας / Codex Iustinianus
- Ιουστινιανός Α΄
- Ιουστίνος Β΄
- Καρχηδόνα
- Κωδικοποίηση νόμων
- Κωνσταντινούπολη
- Λογγοβάρδοι
- Μαυρίκιος
- Μονοφυσίτες
- Ναρσής
- Νεαρές / Novellae
- Νομοθεσία
- Οικοδομικό έργο
- Οστρογότθοι
- Ουίτιγισ
- Πανδέκτης / Digesta
- Περσία
- Πηγές
- Προκόπιος
- Ραβέννα
- Ρώμη
- Σίρμιον
- Σλαβικά φύλα
- Στάση του Νίκα
- Συνθήκη του 591
- Τιβέριος Β΄
- Τρία κεφάλαια
- Τριβωνιανός
- Τωτίλας
- Φράγκοι
- Φωκάς

Οι πηγές για τον 6^ο αι.

Οι αφηγηματικές πηγές για τον 6^ο αι.

- Αν και οι πηγές που διαθέτουμε για όλο τον 5^ο αι. και για τις αρχές του 6^{ου} αι. είναι ανεπαρκείς και ανασφαλείς, με την άνοδο του **Ιουστινιανού Α΄** στο θρόνο (527) περνάμε από το προηγούμενο «**λυκόφως**» σε **μία από τις καλύτερα τεκμηριωμένες περιόδους της πρώιμης Βυζαντινής ή ύστερης Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας**. Καλύτερα πληροφορημένοι είμαστε για τις πρώτες περιόδους της βασιλείας του Ιουστινιανού.
- Η κατάσταση αλλάζει δραματικά τους επόμενους αιώνες (**7^{ος} - 9^{ος} αι.**), οι οποίοι χαρακτηρίζονται «**Σκοτεινοί**» (σε ό,τι αφορά στις διαθέσιμες πηγές). Η αλλαγή ωστόσο είναι εμφανής σε όλες τις πτυχές του κοινωνικού και κρατικού βίου, γεγονός που σηματοδοτεί την οριστική μετάβαση (από τα **μέσα του 6^{ου} αι. κ.ε.**) από την **ύστερη αρχαιότητα** στους καθαρά **μεσαιωνικούς χρόνους**.

Προκόπιος Καισαρεύς

- Ίσως ο κορυφαίος ιστοριογράφος των βυζαντινών χρόνων. Καταγόταν από την **Καισάρεια** της **Παλαιστίνης** (γεννήθηκε ca. 490-507), σπούδασε νομικά, είχε ευρύτατη ιστορική κατάρτιση. Στα κείμενά του μεταφέρει τους κυρίαρχους -στην αρχαία ιστοριογραφία- όρους του «*θείου*», του «*δαιμονίου*» και της «*τύχης*», εμπλουτισμένους με ορισμένα χριστιανικά στοιχεία. Η στάση του ωστόσο απέναντι στο χριστιανισμό και τις αιρέσεις είναι «*χλιαρή*» και έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ίσως ήταν κρυφά *εθνικός* εκ πεποιθήσεως.
- Ο Προκόπιος υπήρξε ρήτορας και γραμματέας (σύμβουλος / *consiliarius*) του στρατηγού **Βελισαρίου** (ca. 527-539). Αργότερα χρημάτισε ανώτερος αξιωματούχος στην πρωτεύουσα. Εκτός από τα ελληνικά, μιλούσε συριακά και λατινικά και είχε γνώσεις της περσικής και γοτθικής γλώσσας. Υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας πολλών γεγονότων που περιγράφει.

Τα έργα του Προκοπίου

- **Υπέρ πολέμων λόγοι** (8 βιβλία, «Περσικοί», «Βανδαλικοί», «Γοτθικοί» πόλεμοι)
Εκθέτουν τα στρατιωτικά και διπλωματικά γεγονότα έως το 552, δηλ. περιγράφουν εν πολλοίς την ιουστινιάνεια *reconquista* με πρωταγωνιστή τον Βελισάριο. Δίνουν επίσης λεπτομερή στοιχεία για χώρες και λαούς, πραγματοποιούν ιστορικές, γεωγραφικές και εθνογραφικές παρεκβάσεις που αναφέρονται σε έθνη και χώρες της Ανατολής, Αφρικής και Ευρώπης.
- **Περί κτισμάτων**
Το έργο έχει πανηγυρικό σκοπό, απαριθμεί τα κτίρια που κατασκεύασε ή επισκεύασε ο Ιουστινιανός μέχρι το 550 (από τα φρούρια του **Δούναβη** μέχρι την **Αγία Σοφία** και το ανατολικό σύνορο). Μνημονεύει όμως και τις περιοχές, όπου εκτελούνταν τα έργα, παρέχοντας τοπογραφικές λεπτομέρειες, χωρίς να επιμένει στην κατασκευή και τα υλικά των κτιρίων.

Τα έργα του Προκοπίου

- **Ανέκδοτα (ή Απόκρυφος ιστορία)**

Κάποτε αμφισβητείτο η γνησιότητα τους. Έργο που δεν είχε δημοσιευθεί πριν το θάνατο του Ιουστινιανού, καθώς αποτελεί λίβελλο για τον προσωπικό βίο των **Ιουστινιανού - Θεοδώρας** αλλά και των **Βελισαρίου - Αντωνίας**. Μολαταύτα, εδώ δίνονται πολλές πληροφορίες για την εσωτερική ιστορία της βασιλείας του Ιουστινιανού. Ο κακεντρεχής και εμπαθής χαρακτήρας του έργου καθιστά ύποπτες αρκετές πληροφορίες, αλλά το κείμενο φωτίζει πολλές πτυχές της διακυβέρνησης του κράτους και των πολιτικών εξελίξεων της εποχής.

Άλλες αφηγηματικές πηγές του 6^{ου} αι.

- **Ιωάννης Λυδός, Περί αρχών της Ρωμαίων πολιτείας**

Καταγόταν από τη Φιλαδέλφεια της δυτικής Μ. Ασίας, γεννήθηκε το 490, ήταν νομικός, γνώστης της λατινικής και κρατικός αξιωματούχος. Κατά τον πατριάρχη Φώτιο είναι υπερόπτης και κόλακας. Το βασικό του έργο (559) απηχεί την ιουστινιάνεια προπαγάνδα και περιγράφει την ιστορία και τα χαρακτηριστικά του αυτοκρατορικού πολιτεύματος). Άλλα έργα του τα **Περί μηνών** και **Περί διοσημειών**.

- **Ιωάννης Μαλάλας, Χρονογραφία**

Απλοϊκό έργο με αφελή και συγκεχυμένη διήγηση που δημιουργεί αρκετά προβλήματα, ο συγγραφέας καταγόταν από την Αντιόχεια.

- **Αγαθίας, Περί της Ιουστινιανού βασιλείας**

Σχολαστικός και ποιητής από τη Μύρινα, συνεχίζει την εξιστόρηση του Προκοπίου μέχρι το 558 με αφήγηση που στηρίζεται στην προφορική παράδοση. Αντίθετα με τον Προκόπιο, ήρωας της αφήγησής του είναι ο στρατηγός Ναρσής.

Άλλες αφηγηματικές πηγές του 6^{ου} αι.

- **Πέτρος Πατρίκιος** εκ Θεσ/νίκης, *Περί πολιτικής καταστάσεως*
(σώθηκαν μόνο αποσπάσματα που παρέχουν πληροφορίες για τη διπλωματία και την αυλική εθιμοτυπία, ο συγγραφέας ήταν *κουράτωρ* του οίκου της αυγούστας Θεοδώρας, πλούσιος κάτοχος λατομείων και σπουδαίος διπλωμάτης).
- **Κόμης Μαρκελλίνος**, *Chronicon* (έργο στα λατινικά, φθάνει έως το 534).
- **Φλάβιος Κρησκώνιος Κόριππος**, «*Ιωαννίς*»
(*Johannis seu de bellis Libycis*). Μικρό λατινικό επικό ποίημα που αφηγείται με λεπτομέρειες τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Αφρική (546-584).

Άλλες αφηγηματικές πηγές του 6^{ου} αι.

- **Βίκτωρ επίσκοπος της αφρικανικής Tunnuna, *Chronicon***

Πραγματεύεται τις αφρικανικές υποθέσεις.

- **Μένανδρος ο προτήκτωρ.** Σύνταξη του έργου του, που σώζεται σε αποσπάσματα, το 583/84, αφήγηση ετών 552-582.

- **Ευάγριος ο σχολαστικός, *Εκκλησιαστική ιστορία***

Ορθόδοξος Σύρος δικηγόρος, εξετάζει την περίοδο 413-593, ενδιαφέρεται για την πολιτική και εκκλησιαστική ιστορία και χρησιμοποιεί χαμένες πηγές.

Άλλες αφηγηματικές πηγές για τον 6^ο αι.

- **Ιωάννης Εφέσου, Εκκλησιαστική ιστορία**

Μονοφυσίτης, το έργο αφηγείται στα συριακά την ιστορία της μονοφυσιτικής Εκκλησίας επί Ιουστινιανού και σώζεται αποσπασματικά.

- **Ιωάννης Αντιοχεύς, Ιστορία χρονική από Αδάμ**

Σώζονται μόνο αποσπάσματα, αφηγείται μέχρι την πτώση του Φωκά το 610.

- **Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, Οικουμενική ιστορία**

Ο συγγραφέας καταγόταν από την Αίγυπτο και αφηγείται τη βασιλεία του Μαυρικού [582-602]· με αυτόν τον **σχολαστικό, κρατικό λειτουργό και συγγραφέα ολοκληρώνεται η μακρά σειρά της αρχαίας ιστοριογραφικής παράδοσης.**

Άλλες αφηγηματικές πηγές για τον 6^ο αι.

- **Πασχάλιον χρονικόν** ανώνυμου συγγραφέα (κληρικού του πατριαρχείου Κων/πόλεως), ο τίτλος του από τους 4 τροχούς / πίνακες για τον υπολογισμό του Πασχάλιου κύκλου με τον οποίο θεμελιώνεται η χριστιανική χρονολογία, σύνταξη μετά το 629/30. Πρόκειται για κολοβό έργο, το οποίο θεωρείται ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην αρχαίου τύπου ιστοριογραφία και στα πολύ διαφορετικά μεσαιωνικά χρονογραφικά έργα που ακολούθησαν.
- **Θεοφάνης, Χρονογραφία**
Σύνταξη 810/11-814/15, αφήγηση γεγονότων ετών 284-813, εξαιρετικά πολύτιμο έργο ενός μοναχού χωρίς μεγάλη μόρφωση αλλά από επιφανή οικογένεια, ο οποίος διώχθηκε στην εποχή του για τις εικονολατρικές του πεποιθήσεις.

Αφηγηματικές και άλλες γραπτές πηγές του 6^{ου} αι.

- **Κοσμάς Ινδικοπλεύστης (εξ Αλεξανδρείας), Χριστιανική τοπογραφία**
- **Βίος αγίου Σάββα (†532)**
- **Βίος Σαμψών ξενοδόχου, πατριάρχου Κων/πόλεως (επί Ιουστινιανού Α΄)**
- **Βίου Ευτυχίου πατριάρχου Κων/πόλεως (†582)**
- **Βίος Συμεών σαλού εις Έμεσαν (6^{ος} αι.)**
- **Βίος Συμεών Στυλίτου εν τω Θαυμαστώ όρει (†592)**
- **Βίος Θεοδώρου Συκεώτου (†613)**
- **Πρακτικά Ε΄ Οικουμενικής συνόδου Κων/πόλεως (553)**

Η ιουστινιάνεια νομοθεσία

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

γνωστή από τον 16^ο αι. ως «CORPUS IURIS CIVILIS»

- Η ιουστινιάνεια κωδικοποίηση των νόμων αρκούσε για να καταστήσει ένδοξο το όνομα του εμπνευστή της, **Ιουστινιανού Α΄**, καθώς ρύθμιζε επί αιώνες στο Βυζάντιο τις νομικές σχέσεις και επέδρασε στο δίκαιο των **εκχριστιανισμένων σλαβικών λαών**.
- Όταν σημειώθηκε αναγέννηση των νομικών σπουδών στη Δύση από τον 11^ο αι. κ.ε., η ιουστινιάνεια κωδικοποίηση των νόμων τέθηκε στο κέντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος, ενώ αργότερα αποτέλεσε θεμέλιο των νεώτερων ευρωπαϊκών κωδίκων. Λέγεται ότι μετά τη Βίβλο (και ίσως κάποια άλλα ιερά βιβλία όπως το λ.χ. Κοράνι), είναι το «βιβλίο» με την μεγαλύτερη απήχηση στην ανθρωπότητα (βλ. *E. Stein*).

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

γνωστή από τον 16^ο αι. ως «CORPUS IURIS CIVILIS»

- Η αποκατάσταση της ενότητας του δικαίου ήταν επιτακτική στις αρχές του 6^{ου} αι., ώστε να δοθεί συνολική εικόνα του τότε ισχύοντος ρωμαϊκού δικαίου, το οποίο είχε στο μεταξύ υποστεί την επίδραση του **χριστιανισμού**, του πολιτεύματος της **απόλυτης μοναρχίας** και της **εξελληνισμένης Ανατολής**.
- Έπρεπε να αντικατασταθούν τα παλιά νομικά συγγράμματα και να απαλειφθούν παλαιές διατάξεις που δεν ίσχυαν πλέον.

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

γνωστή από τον 16^ο αι. ως «CORPUS IURIS CIVILIS»

- Συνεργάτες του αυτοκράτορα σε αυτήν την προσπάθεια ήταν λαμπροί καθηγητές των νομικών σχολών της Βηρυτού και της Κων/πόλεως, όπως ο «έλληνας και άθροος», κατά τον Ησύχιο, **Τριβωνιανός** από τη Σίδα Παμφυλίας.
- Στην κωδικοποιητική εργασία ελήφθησαν υπόψη και ελληνικές φιλοσοφικές ιδέες και ένα πνεύμα δικαιοσύνης και μέριμνας υπέρ των αδυνάτων, δούλων, γυναικών και τέκνων στο γάμο. Παράλληλα, η νομοθεσία του Ιουστινιανού αντανακλά την **πολιτική θεωρία** και τις αντιλήψεις περί **αυτοκρατορικής μοναρχίας και παντοδυναμίας** (αυτές αντανακλώνται και στο αρχιτεκτονικό σχέδιο της Αγίας Σοφίας).

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η ιουστινιάνεια κωδικοποίηση των νόμων περατώθηκε σε εκπληκτικά μικρό διάστημα.

**Εξαιρουμένων των Νεαρών,
ήταν γραμμένη στα λατινικά.**

Αποτελείται από 4 μέρη :

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Codex Iustinianus

- Τον επεξεργάστηκε 10μελής επιτροπή με επικεφαλής τον τότε *magister officiorum* **Τριβωνιανό** και τους καθηγητές **Λεόντιο** και **Θεόφιλο**. Τέθηκε σε εφαρμογή τον Απρίλιο του 529, αργότερα αναθεωρήθηκε και προσαρμόστηκε στα νέα νομοθετήματα που είχαν στο μεταξύ δημοσιευθεί (**Πανδέκτης, Εισηγήσεις**). Αυτός ο δεύτερος κώδικας είναι που σώζεται (534). Οι διατάξεις του είναι κυρίως στη λατινική.

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Πανδέκτης (Digesta)

- 17μελής επιτροπή ανέλαβε το 530 τη σύνταξη υπό την καθοδήγηση του **Τριβωνιανού** μιας επίσημης ανθολογίας από τη νομική φιλολογία των προηγούμενων αιώνων. Σε 3 χρόνια επεξεργάστηκαν 2.000 συγγράμματα και ο **Πανδέκτης** απέκτησε ισχύ νόμου το 533. Επιλέχθηκαν οι γνώμες των παλαιών Ρωμαίων νομικών (κυρίως του **Ουλπιανού** και του **Παύλου**) και κατανεμήθηκαν σε 50 βιβλία. Ο **Ιουστινιανός** επέτρεψε μεταφράσεις του νέου κειμένου στην ελληνική.

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Εισηγήσεις (Instituta)

- Μέσω αυτής της διάταξης **Tanta - Δέδωκεν** (η ίδια διάταξη / *constitutio* απαντά και στον **Πανδέκτη**) ο Ιουστινιανός έδωσε νομοθετική ισχύ από τα τέλη του 533 σε σύντομο εγχειρίδιο που προοριζόταν για τους «**άρτι νόμων απομένους και την μείζω διδασκαλίαν ου χωρούντας**». Η συντακτική επιτροπή (**Τριβωνιανός, Θεόφιλος, Δωρόθεος**) στηρίχθηκε σε παλαιότερα ανάλογα έργα. Το κείμενο ήταν στα λατινικά, αλλά σύντομα μεταφράστηκε και στα ελληνικά.

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Νεαρά [διατάξεις] (Novellae constitutiones)

- 153 νόμοι (535-564/65) που ρύθμιζαν ζητήματα ιδιωτικού, δημοσίου και εκκλησιαστικού δικαίου. Αποτελούν μαρτυρία για τον εξελληνισμό του κράτους, καθώς ο ίδιος ο Ιουστινιανός, λάτρης της λατινικής, δικαιολογείται στη 7^η Νεαρά ότι **«και ου τη πατρίω φωνή (= λατινικά) τον νόμον συνεγράψαμεν, αλλά ταύτη δη τη κοινή τε και ελλάδι, ώστε άπασιν αυτόν είναι γνώριμον δια το πρόχειρον της ερμηνείας»**. Οι περισσότερες είναι γραμμένες στα ελληνικά. Ιδιωτική συλλογή των **Νεαρών** πραγματοποιήθηκε μόνο επί Τιβερίου Β΄.

Ο Ιουστινιανός εξέδωσε και 13 **Edicta** (διατάγματα).

***Οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες
κατά τον 6^ο αι.***

Οι αυτοκράτορες κατά τον 6^ο αι. - «Ιουστινιάνεια» δυναστεία (518-602)

- **Αναστάσιος Α΄ (491-518)**
-

«Ιουστινιάνεια» δυναστεία

- **Ιουστίνος Α (518-527)**
- **Ιουστινιανός Α (527-565)**
- **Ιουστίνος Β (565-578)**
- **Τιβέριος Β΄ (578-582)**
- **Μαυρίκιος (582-602)**

Νομίσματα και φύλλις του αυτοκράτορα **Αναστασίου Α΄** (491-518)

Σόλιδος / νόμισμα (πάνω) και μιλιάρισιον (κάτω) του Ιουστίνου Α' (518-527)

Το μιλιάρισιον είχε κοπεί στο νομισματοκοπείο της Θεσσαλονίκης

Νόμισμα με τον **Ιουστίνο Α΄** και τον **Ιουστινιανό Α΄** (527)

Λεπτομέρεια από ελεφαντοστέινο πλακίδιο
με παράσταση του Ιουστινιανού Α΄
(ή του Αναστασίου Α΄)

Ο κραταίος, δεσποτικός και μεγαλεπήβολος αυτοκράτορας **Ιουστινιανός Α΄ (527-565)** υπήρξε (τουλάχιστον φαινομενικά) αθεράπευτος νοσταλγός του παλαιού ρωμαϊκού μεγαλείου, διέθετε σαφείς οικουμενικές βλέψεις και βασίλευσε με ουσιαστική αρχή του το αξίωμα *«ένα κράτος, ένας νόμος, μία θρησκεία (δόγμα)»*

Ο Ιουστινιανός προσπάθησε να σταματήσει προσωπικά, με καλό ή κακό τρόπο, τη γενική παρακμή που, σύμφωνα με τους συγγραφείς του 6^{ου} αι., απειλούσε την τότε κοινωνία. Επρόκειτο ωστόσο ουσιαστικά για την αναπότρεπτη παρακμή της ίδιας της αρχαιότητας.

Κατά τον **E. Stein** μάλιστα, η βασιλεία του Ιουστινιανού υπήρξε μια *«αρχαιότητα μέσα στο μεσαίωνα»!*

**Ελεφαντοστέινο πλακίδιο από το
λεγόμενο «δίπτυχο Barberini»**

(Παρίσι - Λούβρο)

Εικονίζεται μάλλον ο Ιουστινιανός Α΄

Διάφορα νομίσματα του **Ιουστινιανού Α΄**

Άγιος Βιτάλιος Ραβέννας

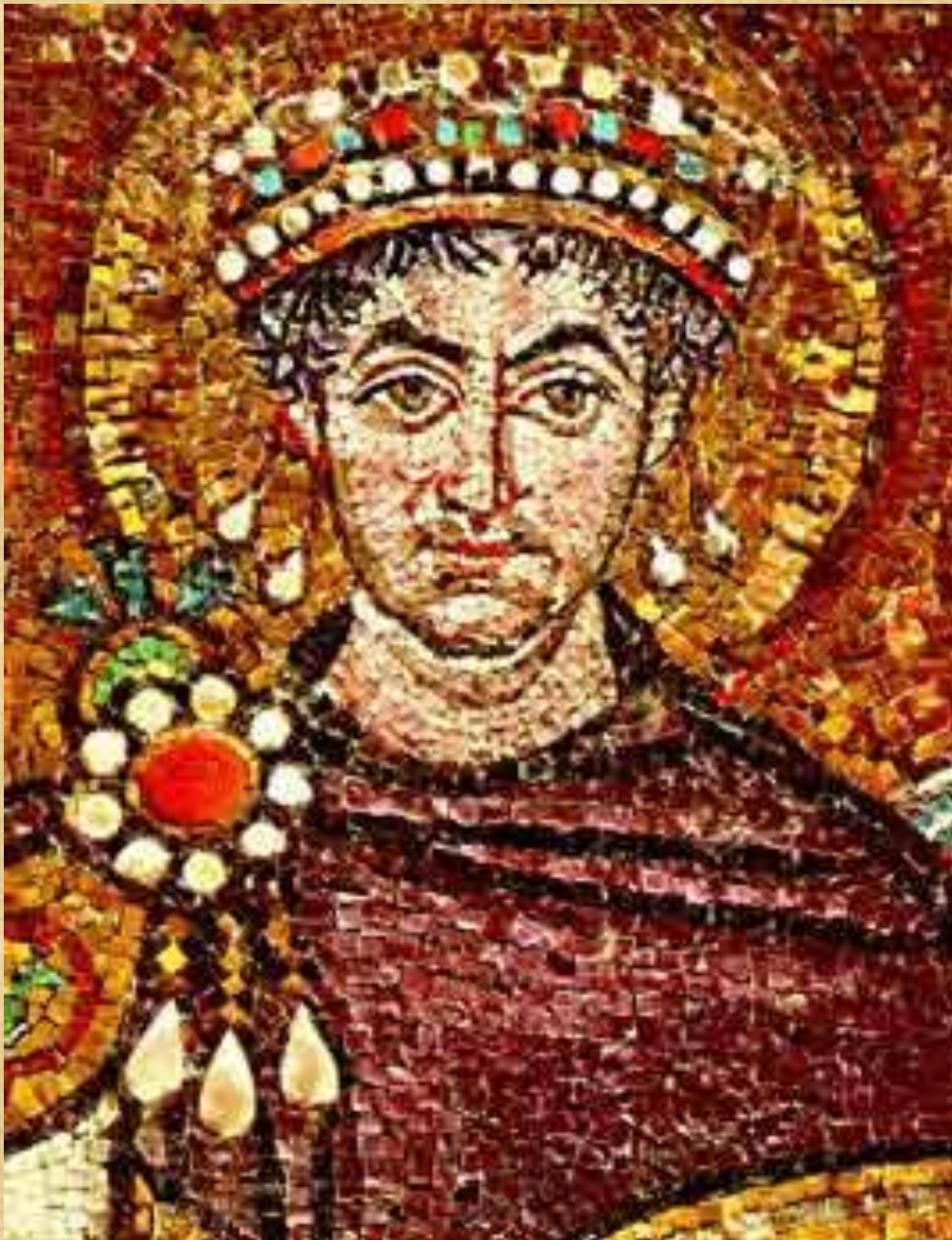
Άγιος Βιτάλιος Ραβέννας

Άγιος Βιτάλιος Ραβέννας (εσωτερικό)

Ψηφιδωτό της αυτοκρατορικής πομπής στον πλευρικό τοίχο της αψίδας του Αγίου Βιταλίου Ραβέννας με τον **Ιουστινιανό Α΄**, τον τοπικό αρχιεπίσκοπο **Μαξιμιανό** (547), μέλη του κλήρου, φρουρούς και ίσως τον (γενειοφόρο) **Βελισάριο** και τον **Ναρσή** εκατέρωθεν του αυτοκράτορα. Η παράσταση υποδηλώνει προπαγανδιστικά την επανεγκατάσταση της αυτοκρατορικής εξουσίας στην Ιταλία, ενώ η μη ρεαλιστική απεικόνιση και τεχνοτροπία τη μετάβαση από την αρχαία στη βυζαντινή τέχνη.

Ιουστινιανός Α΄

(τμήμα από το ίδιο ψηφιδωτό)

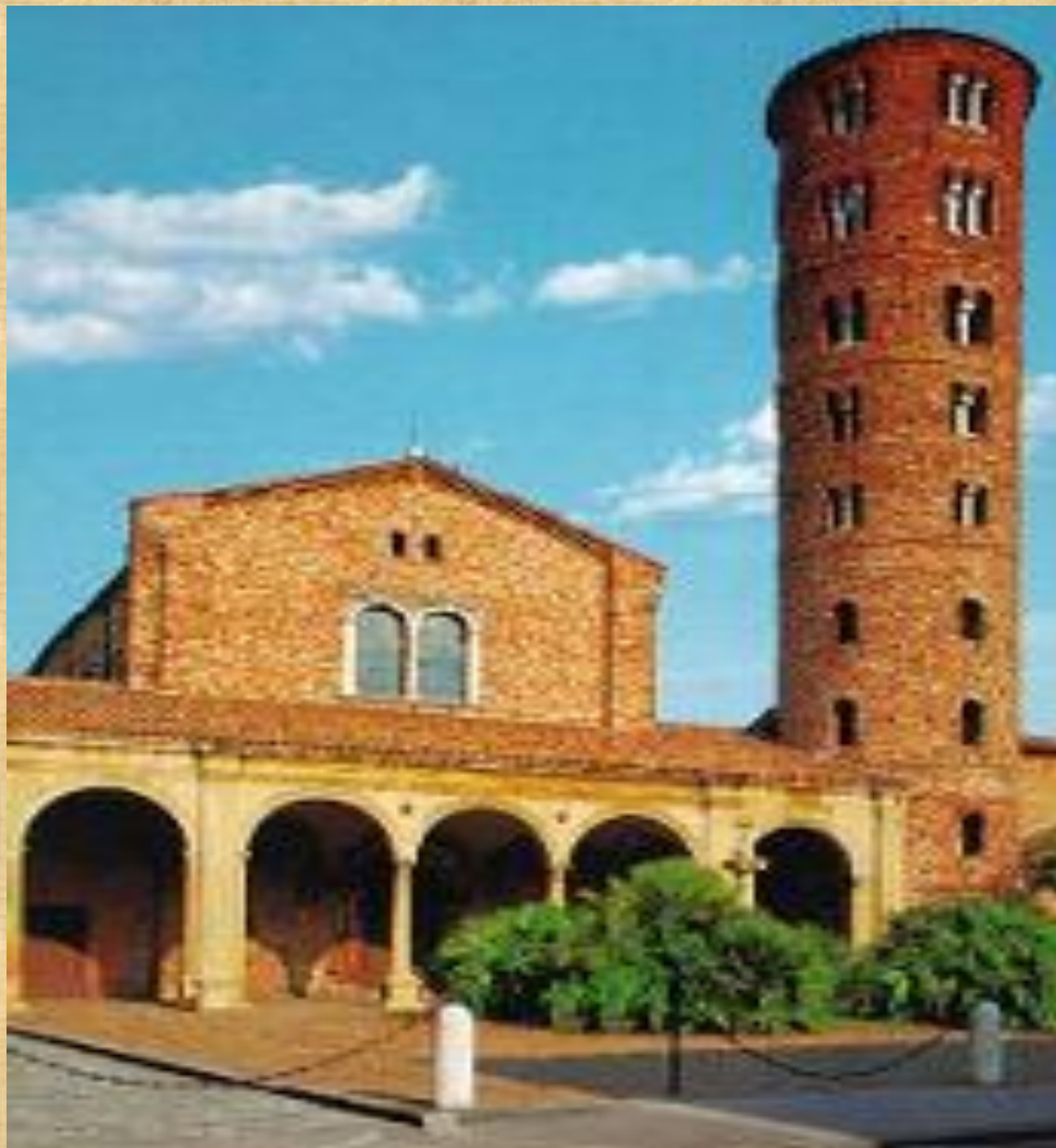
Η αυγούστα **Θεοδώρα** και η ακολουθία της (Άγιος Βιτάλιος)

Ψηφιδωτή προσωπογραφία
του **Ιουστινιανού Α΄**
σε προχωρημένη ηλικία
από τον **Άγιο Απολλινάριο** τον Νέο
της Ραβέννας

Στη θέση του υπήρχε παλαιότερο
ψηφιδωτό που απεικόνιζε
τον Οστρογότθο βασιλέα Ιταλίας
Θεοδώριχο Αμαλό (475/93-526)

Άγιος Απολλινάριος
(στο λιμάνι της Ραβέννας)

Άγιος Απολλινάριος

**Μαρμάρινη προτομή
αυγούστας του 6^{ου} αι.
που πιστεύεται ότι αποδίδει
τα φυσιογνωμικά
χαρακτηριστικά της **Θεοδώρας****

Μιλάνο, Castello Sforzesco

Νόμισμα του **Ιουστίνου Β΄** (565-578)

Νομίσματα του **Τιβερίου - Κωνσταντίνου Β** (578-582)

Νόμισμα και μιλιάρισιον του **Μαυρικίου** (582-602)

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΤΟΥ ΓΥΡΩ ΣΤΟ ΕΤΟΣ 500

Οστρογότθοι

ΤΑ ΝΕΑ «ΒΑΡΒΑΡΙΚΑ»
ΚΡΑΤΗ (ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ,
ΦΡΑΓΚΟΙ, ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΟΙ,
ΣΟΥΗΒΟΙ, ΒΟΥΡΓΟΥΝΔΟΙ,
ΑΛΑΜΑΝΟΙ, ΒΑΝΔΑΛΟΙ)
ΣΤΑ ΕΔΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ
ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ
ΡΩΜ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Πέρσες

Αναστάσιος Α΄ (491-518)

Θρησκευτική πολιτική του ίδιου και των διαδόχων του

- Ο 60χρονος πρώην σιλεντιάριος **Αναστάσιος Α΄** διαδέχθηκε στο θρόνο τον **Ζήνωνα** και υιοθέτησε καθαρά αντιχαλκηδονιακή και φιλομονοφυσιτική στάση. Ανέδειξε πατριάρχη Κων/πόλεως τον **Μακεδόσιο** και με τον λεγόμενο «**Τύπο**» ερμήνευσε ένα προγενέστερο συμβιβαστικό κείμενο, το «**Ενωτικόν**» του Ζήνωνα, προς μία μονοφυσιτική κατεύθυνση.
- Ο διάδοχός του ωστόσο **Ιουστίνος Α΄ (518-527)** τάχθηκε καθαρά υπέρ της ορθόδοξης Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου της Χαλκηδόνας καταδικάζοντας τη θρησκευτική πολιτική του Αναστασίου και του **Ζήνωνος**, ενώ αποκατέστησε και την επαφή με τη Ρώμη για την άρση του **Ακακιανού σχίσματος** (από το όνομα του πρώην πατριάρχη Κων/πόλεως **Ακάκιου**) που είχε δημιουργηθεί με τη Ρώμη επί **Ζήνωνος**.

Αναστάσιος Α΄ (491-518)

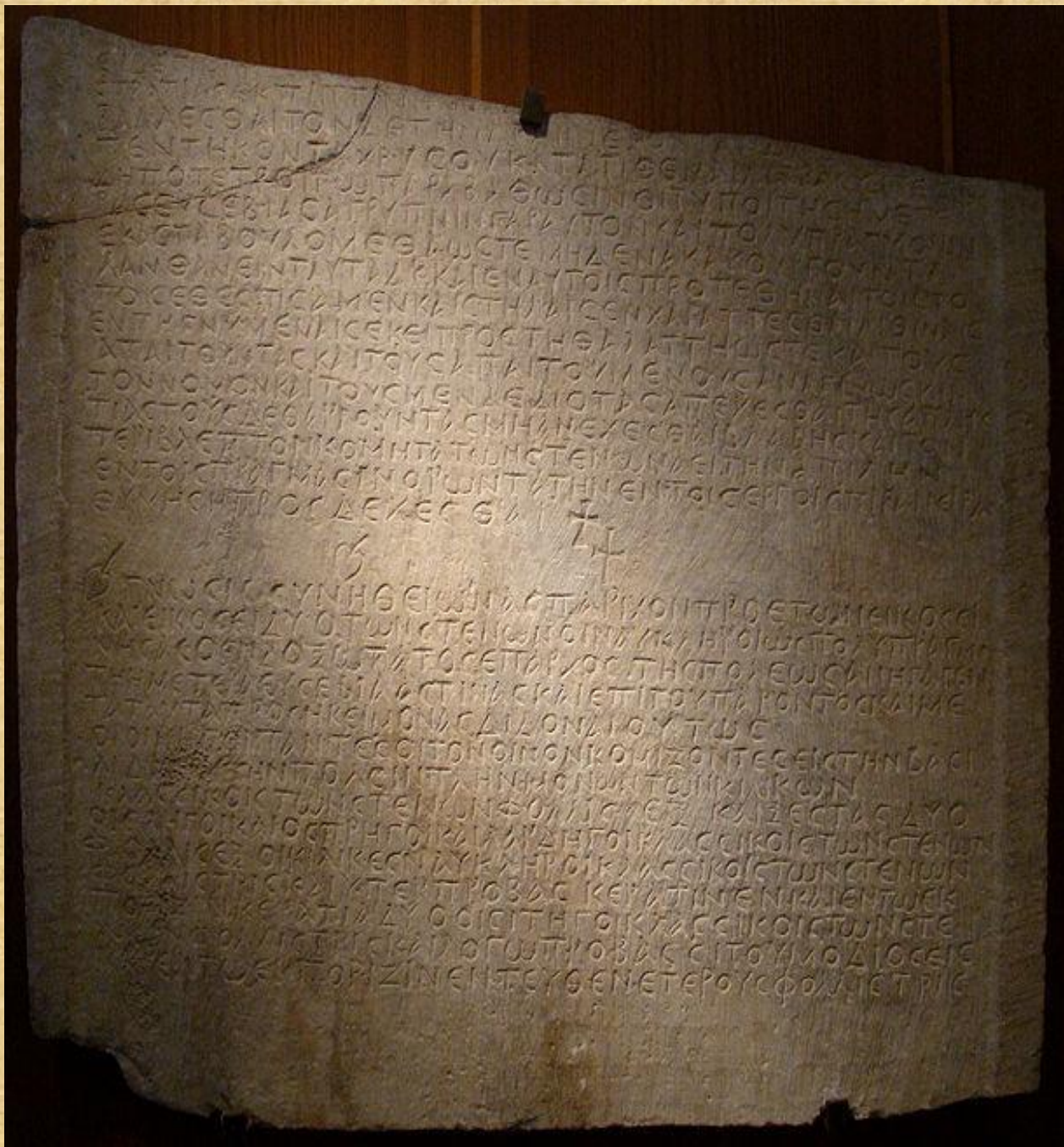
Θρησκευτική πολιτική του ίδιου και των διαδόχων του

- Η επαμφοτερίζουσα θρησκευτική πολιτική συνεχίστηκε επί **Ιουστινιανού Α΄ (527-565)**, ο οποίος ήταν μεν ακραιφνής ορθόδοξος και προσπάθησε να επιβάλλει την ορθοδοξία σε όλο τον ρωμαϊκό κόσμο, αλλά υποστήριξε σε κάποιες χρονικές φάσεις, υπό την επιρροή της Θεοδώρας αλλά και για πολιτικούς σκοπούς, συμβιβαστικές προσπάθειες με τους μονοφυσίτες, όπως με τα λεγόμενα «**Τρία Κεφάλαια**» (που καταδίκασε όμως η **Ε΄ Οικουμενική Σύνοδος Κων/πόλεως το 553**) και αργότερα με το δόγμα του **αφθαρτοδοκητισμού**.

Αναστάσιος Α΄ (491-518)

οικονομική και λοιπή πολιτική

- Ασφαλέστερη κρίση μπορεί να πραγματοποιηθεί για τον Αναστάσιο μέσα από το έργο του:
 - (α) Παγίωση της εσωτερικής ειρήνης.
 - (β) Αναμόρφωση της δημοσιονομικής πολιτικής: κατάργηση του μισητού φόρου του *χρυσάργυρου*, εισαγωγή της λεγόμενης *χρυσοτέλειας των ιούγων* και καθορισμός της *συνωνής*, ίδρυση τελωνείων και εμπορικών σταθμών (βλ. π.χ. το *Έδικτον της Αβύδου*), αντικατάσταση των *βουλευτών* των πόλεων από τους κρατικούς υπαλλήλους *vindices* στη συλλογή των φόρων, επανακαθορισμός αξίας χάλκινων κερμάτων.
 - (γ) Οχύρωση καίριων θέσεων στα σύνορα.
 - (δ) Κατασκευή οικοδομημάτων κοινωφελούς χρήσης.
- Όλα αυτά υποδηλώνουν ότι ο Αναστάσιος διέθετε ενιαίο και καλά καταρτισμένο πρόγραμμα, το οποίο και εφάρμοσε.

Η μαρμάρινη στήλη με το Έδικτον της Αβύδου

Αρχαιολογικό μουσείο Κων/πολης

Το διάταγμα χρονολογείται επί Αναστασίου (το πιθανότερο) ή επί Ιουστινιανού Α΄. Καθόριζε τα φιλοδωρήματα των μεταφορέων (δια πλοίων) βασικών ειδών στους αξιωματούχους του λιμένα (μετέπειτα τελωνείου) της Αβύδου και τις ποινές σε περίπτωση μη συμμόρφωσης και των δύο πλευρών

Φωτογραφία

© Bjorn Christian Tørissen

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Byzantine Dardanelles Customs Law.JPG#file](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Byzantine_Dardanelles_Customs_Law.JPG#file)

Το σωζόμενο κείμενο του Εδίκτου της Αβύδου

(βλ. Γ. Α. Λεβενιώτης, Το Έδικτον της Αβύδου. Σχόλια και επισημάνσεις για τη χρονολόγηση και το περιεχόμενό του)

Εί δέ τις [τολμήσει παραβῆναι ταῦτα, θεσπίζομεν αὐτὸν (;)] στρατ(ε)ίας ἐκπίπτ(ε)ιν ἦν ἔλαχεν κ[αὶ τῆ νομίμη ποινῆ ὑπο]βάλλεσθαι, τὸν δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχοντα τῶν σ[τενῶν ποινὴν] πενήκοντα χρυσοῦ κατατιθέναι λίτρας εἴτε οἰωδῆποτε τρόπῳ παραβαθῶσιν οἱ τύποι τῆς ἡμετέρας εὐσεβ(ε)ίας. Ἀγρυπν(ε)ῖν γὰρ αὐτὸν καὶ πολυπραγμον(ε)ῖν ἕκαστα βουλόμεθα ὥστε μηδένα κακουργοῦντα λανθάνειν, ταῦτα δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς προτεθῆναι τοῖς τόποις ἐθεσπίσαμεν, καὶ στήλαις ἐγχαράττεσθαι λιθίναῖς ἐνπηγνυμέναις ἐκεῖ πρὸς τῆ θαλάττῃ ὥστε καὶ τοὺς ἀπαιτοῦντας καὶ τοὺς ἀπαιτούμενους ἀναγινώσκ(ε)ιν τὸν νόμον καὶ τοὺς μὲν δεδιότας ἀπέχεσθαι τῆς ἀπληστίας, τοὺς δὲ θαρροῦντας μὴ ἀνέχεσθαι βλάβης καὶ τὸν περίβλεπτο κόμητα τῶν στενῶν ἀεὶ τὴν ἀπ(ε)ιλὴν ἐν τοῖς πράγμασιν ὀρῶντα τῆς ἐν τοῖς ἔργοις π(ε)ῖραν, εἰ ῥαθυμήσῃ, προσδέχεσθαι +

Γνωσῖς συνηθειῶν ἃς παρ(ε)ῖχον πρὸ ἐτῶν εἴκοσει καὶ εἴκοσει δύο τῶν στενῶν οἱ ναύκληροι, ὡς πολυπραγμονήσας ὁ ἐνδοξώτατος ἔπαρχος τῆς πόλεως ἀνήγαγεν τῆ ἡμετέρα εὐσεβ(ε)ία, ἄστινας καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ μετὰ ταῦτα προσήκει μόνας διδόναι οὕτως· Οἱ οἴνηγοι πάντες οἱ τὸν οἶνον κομίζοντες εἰς τὴν βασιλίδ[α τα]ύτην πόλιν, πλὴν μόνων τῶν Κιλικῶν κλασσικοῖς τῶν στενῶν φόλλ(ε)ῖς ἕξ καὶ ξέστας δύο. Οἱ ἔλληγοι καὶ ὄσπριγοι καὶ λαρδηγοὶ κλασσικοῖς τῶν στενῶν φόλλ(ε)ῖς ἕξ. Οἱ Κίλικες ναύκληροι κλασσικοῖς τῶν στενῶν φόλλ(ε)ῖς τρ(ε)ῖς· καὶ ὑπὲρ πρόβας κεράτιν ἕν καὶ ἐν τῷ ἐκπορίζ(ε)ιν κεράτια δύο· οἱ σιτηγοὶ κλασσικοῖς τῶν στενῶν φόλλ(ε)ῖς τρ(ε)ῖς καὶ λόγω πρόβας σίτου μόδιος εἷς καὶ ἐν τῷ ἐκπορίζ(ε)ιν ἐντεῦθεν ἑτέρους φόλλ(ε)ῖς τρ(ε)ῖς.

Αναστάσιος Α΄ (491-518)

Αποτέλεσμα της ορθής οικονομικής πολιτικής

- Η πολιτική του **Αναστασίου** είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχουν στα δημόσια ταμεία **320.000 λίτρες χρυσού (= 23.040.000 solidi)** στο τέλος της βασιλείας του. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα όχι στυγνής δημοσιονομικής (φορολογικής) πολιτικής, αλλά μεθοδικού και ορθού οικονομικού προγραμματισμού.
- Τα αποθέματα αυτά χρησιμοποίησε αργότερα ο **Ιουστινιανός Α΄** για την άνοδο στην εξουσία και τη μετέπειτα μεγαλεπήβολη πολιτική του.

Ιουστίνος Α΄ (518-527)

- Ο αγράμματος **Ιουστίνος Α΄ (518-527)** ήταν ήδη γηραιός όταν διαδέχθηκε τον Αναστάσιο Α΄ το 518. Ο ίδιος ήταν αξιωματικός του στρατού και ελέγχοντας τα στρατιωτικά σώματα στην Κων/πολη κατόρθωσε να γίνει αυτοκράτορας παρέχοντας δωρεές. Ήταν λατινόφωνος και θρακορωμαϊκής καταγωγής από την *επαρχία Δαρδανίας* (σημ. περιοχή Σκοπίων).
- Ο Ιουστίνος ακολούθησε **φιλορθόδοξη πολιτική** και ήρε το **Ακακιστικό σχίσμα** με τη Ρώμη (βλ. ανωτ.).

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Καταγωγή και άνοδος στο θρόνο

- Ο **Ιουστινιανός Α΄** ήταν ανεψιός του **Ιουστίνου Α΄**. Και αυτός ήταν κυρίως λατινόφωνος, αλλά ιδιαίτερα μορφωμένος και κατανοούσε και τα ελληνικά. Καταγόταν από το Ταυρήσιον της ευρύτερης σημερινής περιοχής των Σκοπίων (περιοχή που δεν είχε ακόμη δεχθεί τις σλαβικές εγκαταστάσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στις αρχές του 7^{ου} αι. και εξής).
- Ο μορφωμένος και ευφυής **Ιουστινιανός** ασκούσε ουσιαστικά την κρατική πολιτική ήδη επί της βασιλείας του θείου του **Ιουστίνου Α΄**. Μεθόδευσε προσεκτικά την άνοδό του στο θρόνο (**527**), λαμβάνοντας υψηλά αξιώματα και χρησιμοποιώντας προς όφελός του αφειδώς τα αποθέματα που άφησε στα θησαυροφυλάκια ο **Αναστάσιος Α΄**.

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Ο Ιουστινιανός και η Θεοδώρα

- Ο **Ιουστινιανός** ερωτεύθηκε την ταπεινής καταγωγής **Θεοδώρα** με το σκοτεινό παρελθόν στον Ιππόδρομο. Όταν συνδέθηκε μαζί της, η Θεοδώρα είχε πλέον εγκαταλείψει την παλαιά ζωή της. Ο Ιουστινιανός εξέδωσε ειδικό νόμο που επέτρεπε το γάμο συγκλητικού με γυναίκα λαϊκής καταγωγής, ώστε να μπορέσει να τη νυμφευθεί. Από το γάμο δεν προέκυψαν τέκνα.

- Ο ιστοριογράφος **Προκόπιος** κατακεραυνώνει τη **Θεοδώρα**, την τρομερή φίλη της **Αντωνίνα** (σύζυγο του ειδώλου του **Βελισαρίου**) και τον Ιουστινιανό στα «**Ανέκδοτα**». Η Θεοδώρα διέθετε ισχυρό χαρακτήρα και πιστεύεται ότι όσο ζούσε επηρέαζε αρκετά τον επίσης πολύ δυναμικό σύζυγό της. Η ίδια διέθετε πιθανώς, εν αντιθέσει με τον **ορθόδοξο** Ιουστινιανό, **φιλομονοφυστικές** πεποιθήσεις.

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Διωγμοί εναντίον των «εθνικών» («Ελλήνων»)

- Κατά τη βασιλεία του Ιουστινιανού δόθηκε το ύστατο πλήγμα στην παλαιά θρησκεία, η οποία είχε πάντως περάσει έτσι και αλλιώς προ πολλού στο κοινωνικό περιθώριο. Το κλείσιμο της φιλοσοφικής σχολής των Αθηνών (529) αποτέλεσε μεγάλο πλήγμα για την «εθνική» θρησκεία αλλά και την παιδεία. Η ελευθερία της σκέψης δεν είναι ουσιαστικά πλέον ανεκτή, τουλάχιστον σύμφωνα με Νεαρά του Ιουστινιανού. Οι τρεις διωγμοί «κατά των Ελλήνων» είχαν ως αποτέλεσμα θύματα ακόμη και στη συγκλητική τάξη.

- Όσο προχωρούσε ο 6^{ος} αι., ο ψυχραιμος ορθολογισμός και η ανεκτικότητα του διαφορετικού εγκατέλειπε τη βυζαντινή κοινωνία που μετατρέποταν ολοένα και περισσότερο σε τυπικά μεσαιωνική, τόσο στη σκέψη όσο και στην πράξη.

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

α΄ περίοδος βασιλείας (527-532) : Στάση του Νίκα (532)

- Κορυφαίο γεγονός που κλείνει την α΄ περίοδο βασιλείας του Ιουστινιανού (527-532) υπήρξε η αιματηρή κατάπνιξη (30.000 θύματα) από τους στρατηγούς **Βελισάριο**, **Ναρσή** και **Μούνδο** της **Στάσης του Νίκα**, δηλαδή των **δήμων** των **Πρασίνων** και **Βενέτων**.

- Οι **δήμοι** είχαν στραφεί εναντίον του *κοιαίστωρος* **Τριβωνιανού**, του *επάρχου* πραιτωρίου Ανατολής **Ιωάννη Καππαδόκη**, του *επάρχου* πόλεως **Ευδαίμονος** αλλά κατόπιν και εναντίον του ίδιου του Ιουστινιανού προτάσσοντας πρόσκαιρα ως επίδοξο αυτοκράτορα τον ανεψιό του **Αναστασίου Α΄**, **Υπάτιο** (Ιανουάριος του 532).

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

α΄ περίοδος βασιλείας (527-532) : Στάση του Νίκα (532)

- Η δυσφορία του πληθυσμού οφειλόταν σε οικονομικά μέτρα και εκδηλώθηκε έναντι του αυτοκράτορα και της αυλής του στον **Ιππόδρομο**. Με την κραυγή «**Νίκα!**», με την οποία εμπύχωνε τις ομάδες στον Ιππόδρομο, το πλήθος απελευθέρωσε τους δεσμώτες στο **Πραιτώριο**, το πυρπόλησαν, όπως και τα προπύλαια του **Ιερού Παλατίου** και άλλα κτίρια στη **Μέση οδό** και στην πλατεία του **Αυγουσταίου**.

- Ο Ιουστινιανός απέλυσε τους συνεργάτες του την επόμενη μέρα και κατόπιν εμφανίστηκε ως ικέτης στο θεωρείο του ιπποδρόμου, αλλά τα πλήθη τον υποδέχθηκαν με ύβρεις και κάποιοι έστεψαν τον **Υπάτιο**. Λέγεται ότι εκείνη που απέτρεψε τελικά τον **Ιουστινιανό** από τη διαφυγή ήταν η **Θεοδώρα** που του είπε «*καλόν εντάφιον η βασιλεία εστί*».

Αναπαράσταση της νοτιοανατολικής περιοχής της Κων/πολης
στη θάλασσα του Μαρμαρά και στην αρχή του Βοσπόρου

Διακρίνονται, μεταξύ άλλων, το **Forum Constantini**,
ο **Ιππόδρομος**, το **Ιερόν Παλάτιον** και η **Αγία Σοφία**

© **Byzantium 1200**
(Used under permission)

**Αναπαράσταση του Ιπποδρόμου
της Κωνσταντινούπολης, όπου
σημειώθηκε η Στάση του Νικά (532)**

Χωρητικότητα περ. 100.000 θεατές
Μήκος περ. 450 μέτρα
Εξωτ. πλάτος 117,5 μέτρα

Αναπαράσταση των πυλών του Ιπποδρόμου της Κων/πολης με τους τέσσερις χάλκινους ίππους του Λυσίππου που αρπάχθηκαν από τους Βενετούς κατά την Άλωση του 1204 και κοσμούν έως σήμερα τον Άγιο Μάρκο της Βενετίας. Στο βάθος δεξιά η Αγία Σοφία.

© *Byzantium 1200*

Used under permission 66

Αναπαράσταση του Ευρίππου (ή Spina) του Ιπποδρόμου με τον οβελίσκο του Θεοδοσίου Α΄,
την ελληνική στήλη των όφρων με το χάλκινο αναθηματικό τρίποδα των Δελφών

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

α΄ περίοδος βασιλείας (527-532) : «Απέραντος ειρήνη»

- Την ίδια χρονιά με τη Στάση του Νικά (**Σεπτέμβριος του 532**) υπογράφηκε η λεγόμενη «**απέραντος ειρήνη**» με τον Πέρση βασιλέα **Χοσρόη**, γιου του τεθνεώτος **Καβάδη**, έπειτα από τον α΄ περσικό πόλεμο (528-530), που κρίθηκε από τη νίκη του νεαρού *magister militum per Orientem* **Βελισάριου** επί του αριθμητικά υπέρτερου περσικού στρατού στο **Δάρας (530)**. Οι Πέρσες θα κρατούσαν την **Ιβηρία** (σημ. Γεωργία) και οι Βυζαντινοί τη **Λαζική** στον Πόντο, ενώ παράλληλα θα πλήρωναν ένα μεγάλο ποσό στους πρώτους για την προάσπιση των **Κασπιών Πυλών** από τους νομάδες των στεπών.

Αυτό ήταν ουσιαστικά το τίμημα για να μεταφέρουν οι Βυζαντινοί απερίσπαστοι τις δυνάμεις τους στη Δύση, ώστε να επιχειρήσουν τη λεγόμενη *reconquista* των χαμένων αυτοκρατορικών περιοχών από τους «βαρβάρους» αρειανούς (Βανδάλους και Οστρογότθους).

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

β΄ περίοδος βασιλείας (532-540) : Κυριότερα γεγονότα

- Τα επόμενα χρόνια, μέχρι περίπου το 540, υπήρξαν τα πιο παραγωγικά της

βασιλείας του Ιουστινιανού (β΄ περίοδος βασιλείας, 532 - 540):

(α) Κατασκευή της **Αγίας Σοφίας (532-537)** από τον μηχανικό και αρχιτέκτονα **Ανθέμιο** από τις Τράλλεις και τον μηχανικό, ζωγράφο και γλύπτη **Ισίδωρο** από τη Μίλητο.

(β) Κωδικοποίηση μεγάλου μέρους της ιουστινιάνειας νομοθεσίας (**Ιουστινιάνειος Κώδιξ, Πανδέκτης, Εισηγήσεις, αρκετές Νεαρές και Έδικτα**).

(γ) Ανάκτηση **Αφρικής (532-534)** από τους **Βανδάλους** και τον βασιλέα τους **Γελίμερ(ο)** (μετά τις σπουδαίες νίκες του αρχηγού του βυζαντινού εκστρατευτικού σώματος **Βελισάριου** στο **Δέκιμο [533]** και στο **Τρικόμαρο [534]** επί των Βανδάλων [κοντά στην Καρχηδόνα]).

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

β΄ περίοδος βασιλείας (532-540) : Κυριότερα γεγονότα

(δ) Η β΄ περίοδος βασιλείας (532-540) του Ιουστινιανού ολοκληρώνεται με την εύκολη ανάκτηση της **Σικελίας** και την πολύ δυσκολότερη και τελικά φαινομενική ανάκτηση της **Ιταλίας** από τους **Οστρογότθους**, επίσης από τον **Βελισάριο (535 - 540)**.

- Οι Βυζαντινοί επενέβησαν στην **Ιταλία** μετά την δολοφονία της κόρης του **Θευδέριχου** του Μεγάλου, **Αμαλασούνθας**, μετά από διαταγή του τότε βασιλέα των Οστρογότθων και εξάδελφού της **Θευδάτου**. Αυτό ήταν το πρόσχημα για τη βυζαντινή εκστρατεία, καθώς η **Αμαλασούνθα**, μητέρα του νεαρού επίδοξου Οστρογότθου βασιλέα **Αταλάρικου** που μόλις είχε πεθάνει, ήταν προστατευόμενη του Ιουστινιανού. Όταν ο **Θευδάτος** συνελήφθη και εκτελέστηκε στα τέλη του 536, τον πόλεμο εναντίον του μικρού εκστρατευτικού σώματος του **Βελισάριου**, ο οποίος είχε καταλάβει μάλιστα την ίδια τη **Ρώμη** το **536**, διεξήγε ο καινούριος Οστρογότθος βασιλέας, ο γηραιός πρώην στρατηγός **Ουίτιγισ**. Καταστροφή του **Μεδιολάνου** και τρομερή σφαγή του πληθυσμού του από τους **Οστρογότθους** το **539** και κατάληψη της **Ραβέννας** από τον **Βελισάριο** το **540**. Οι Γότθοι ήταν πρόθυμοι να αναγνωρίσουν ως αυτοκράτορα της Ιταλίας τον Βελισάριο, ο οποίος δεν αποδέχθηκε κάτι τέτοιο. Ο πόλεμος έμελλε αργότερα να λάβει αδυσώπητη και ολοκληρωτική μορφή και στο τέλος χαρακτηρήρα εθνικής γενοκτονίας.

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

γ΄ περίοδος βασιλείας (540-552) : Κυριότερα γεγονότα

- Η επιτυχία ήταν πρόσκαιρη και φαινομενική και τα φαινόμενα πολλές φορές απατούν. Ακολούθησε η γ΄ περίοδος βασιλείας (540-552) του Ιουστινιανού, μια εποχή μεγάλων καταστροφών :

- Πτώση του ισχυρού επάρχου πραιτωρίου Ανατολής **Ιωάννη Καππαδόκη** (541).

- Ο ιταλικός πόλεμος φαίνεται χαμένος και η Ιταλία καταστρέφεται από τις συγκρούσεις, τις σφαγές, τις ενδημικές ασθένειες και τους λιμούς. Ανάλογες συνθήκες επικρατούν και αλλού.

- Εισβολές στο βόρειο από το 540 (**Πρωτοβούλγαροι, Σλάβοι, Λογγοβάρδοι, Κουτρίγουροι Ούννοι και Άβαροι**) και ανατολικό σύνορο του κράτους (**Πέρσες**).

- Λοιμοί (π.χ. η **τρομερή πανώλη του 542**), σεισμοί, λιμοί και άλλες φυσικές καταστροφές **πλήττουν την αυτοκρατορία** (επαρχίες και πρωτεύουσα) και **μειώνουν ιδιαίτερα τον πληθυσμό της**.

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

δ΄ περίοδος βασιλείας (552-565) : Κυριότερα γεγονότα

- Η τελευταία, δ΄ περίοδος βασιλείας (552-565) του Ιουστινιανού, φαίνεται πιο ευνοϊκή:
 - Επιτυχής λήξη των συγκρούσεων στην **Ιταλία** (552 - 562), μετά τις αλλεπάλληλες νίκες του «νέου» αυτοκρατορικού στρατηγού, αρμενικής καταγωγής ευφυούς ευνούχου **Ναρσή** (αντικατέστησε τον σε δυσμένεια ευρισκόμενο **Βελισάριο**).
 - Ο Ναρσής επιβλήθηκε στρατιωτικά επί των ανασυγκροτημένων Οστρογότθων και του νέου ικανού βασιλέα τους **Τωτίλα** (μάχη **Βουσταγαλλώρων**, 552), επί του διαδόχου του **Τεΐα** (μάχη **όρους Γάλακτος**, 552), ακόμη και εναντίον των εισβολέων **Φράγκων και Αλαμανών** (μάχη **Καπύης** ή **Casilinum** ή **Volturnus**, 554). Ο Ναρσής παρέμεινε πιθανώς για κάποιο διάστημα στην Ιταλία και ρύθμισε το διοικητικό της καθεστώσ ως έξαρχος εφαρμόζοντας τα σχετικά διατάγματα του Ιουστινιανού (**Pragmatica sanctio**).

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

δ΄ περίοδος βασιλείας (552-565) : Κυριότερα γεγονότα

- Η «**Pragmatica sanctio**» (554) του Ιουστινιανού ρύθμισε τελικά ως τη διοίκηση της ανακτηθείσας Ιταλίας αναγνωρίζοντας σημαντική αυτονομία, αν και πολλές διατάξεις της παρέμειναν κενό γράμμα. Η πλήρης ανάκτηση της Ιταλίας ολοκληρώθηκε πάντως μόλις το 561/62, ενώ μεγάλο μέρος της ήταν πλέον ερημικό, με κατεστραμμένες πόλεις, διασκορπισμένους κατοίκους, αναλωμένο πλούτο. Η αρχαία ιταλική κοινωνία είχε πλέον εξαρθρωθεί για πάντα, ενώ και οι **Οστρογότθοι** ουσιαστικά εξοντώθηκαν εθνικά. **Από το 568 οι Λογγοβάρδοι θα εισβάλλουν στην Ιταλία** καθιστώντας σαφές ότι το έργο της μόνιμης ανάκτησής της αποτελούσε χίμαιρα.

- Την ίδια περίοδο (551) πραγματοποιείται «ανάκτηση» της νότιας Ιβηρικής από τους **Βησιγότθους**, η οποία ήταν μάλλον πρόσκαιρη και άνευ σημασίας. Σημαντικές ήταν και η **σύνοδος του 553** στην Κων/πολη αλλά και η επίτευξη ειρήνης με τους **Πέρσες** (561).

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Γενικές παρατηρήσεις

Το τίμημα ωστόσο για όλα αυτά ήταν αρκετά βαρύ, τόσο για το κράτος όσο και για τους πληθυσμούς του, και αυτό αποτυπώνεται στις ποικίλες πηγές του 6^{ου} αι.

Αναλυτικότερα :

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Γενικές παρατηρήσεις

Λόγω των προσπαθειών ανάκτησης της Δύσης, η αυτοκρατορία αδυνατούσε να αναχαιτίσει τα ουννικά και σλαβικά φύλα που αρχίζουν επιδρομές στα Βαλκάνια. Οι επιδρομές των Κουτριγούρων απειλούν την ίδια την πρωτεύουσα. Όταν ο Ιουστινιανός πεθαίνει τον Νοέμβριο του 565, η κατάσταση στο ευρωπαϊκό σύνορο του Δούναβη είναι δύσκολη, οι βαλκανικές επαρχίες έχουν πληγεί ιδιαίτερα, η Ιταλία έχει ανακτηθεί από τους Οστρογόθους αλλά βρίσκεται σε ερείπια, η νέα κτήση της Αφρικής (Καρχηδόνα) είναι σε κάπως καλύτερη κατάσταση, ενώ η ανάκτηση της μακρινής νότιας Ισπανίας είναι περιορισμένη και δεν έχει κανένα ουσιαστικό νόημα.

Παρά τις προσπάθειες του Ιουστινιανού, η ιστορική εξέλιξη που οδηγούσε αναπότρεπτα από τους αρχαίους στους μεσαιωνικούς χρόνους δεν ανακόπτεται. Ο μεσαίωνας είναι ήδη εμφανής σε πάμπολλες πτυχές του κοινωνικού και δημόσιου βίου κατά τον 6^ο αι.: Οι πόλεις προοδευτικά συρρικνώνονται σε κάστρα και πολλές παύουν να υφίστανται. Μείωση του πληθυσμού, ενδημικές ασθένειες, λιμός, κάμψη του εμπορίου και «εξαγροτισμός» της αυτοκρατορίας με τους ανθρώπους να καταφεύγουν ολοένα και περισσότερο στην ύπαιθρο για να επιβιώσουν.

ΧΑΡΤΕΣ

***Η μερική ανάκτηση της πρώην ρωμαϊκής Δύσης
από τον Ιουστινιανό Α΄***

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΤΟΥ ΓΥΡΩ ΣΤΟ ΕΤΟΣ 500

Οστρογότθοι

Πέρσες

ΤΑ ΝΕΑ «ΒΑΡΒΑΡΙΚΑ» ΚΡΑΤΗ (ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ, ΦΡΑΓΚΟΙ,
ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΟΙ, ΣΟΥΗΒΟΙ, ΒΟΥΡΓΟΥΝΔΟΙ, ΑΛΑΜΑ-
ΝΟΙ, ΒΑΝΔΑΛΟΙ) ΣΤΑ ΕΔΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΔΥΤΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ RECONQUISTA

Χάρτης:

A. Guillou, *Βυζαντινός πολιτισμός*
© Ελληνικά γράμματα

ΒΑΝΔΑΛΟΙ

ΙΤΑΛΙΑ - ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΔΑΛΜΑΤΙΑ - ΣΑΡΔΗΝΙΑ - ΚΟΡΣΙΚΗ - ΣΙΚΕΛΙΑ

Η ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΑ RECONQUISTA

Χάρτης:

A. Guillou, Βυζαντινός πολιτισμός

© Ελληνικά γράμματα

Η περιοχή του βασιλείου των Βανδάλων (πρώην ρωμ. Αφρική), εναντίον του οποίου εκστράτευσε με στόλο και στρατό ο Βελισάριος

Μετά την κατάλυση του Βανδαλικού βασιλείου και την ίδρυση επαρχίας στην Καρχηδόνα, ο Βελισάριος στράφηκε εναντίον του Οστρογοθτικού βασιλείου (πρώτα στη Σικελία και κατόπιν στη νότια Ιταλία). Αρχικά ο Βελισάριος κατέλαβε τη Σικελία και κατόπιν τη Νεάπολη και τη Ρώμη. Ο πόλεμος όμως έμελλε να διαρκέσει πολύ και να είναι καταστρεπτικός.

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία («**Ρωμανία**») και οι γείτονές της γύρω στο 565, μετά το πέρας της ιουστινιάνειας *reconquista* 81

Ιστορία του ελληνικού έθνους,
Τόμος Ζ΄

© Εκδοτική Αθηνών

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία μετά τη μερική ανάκτηση εδαφών της πρώην ρωμαϊκής Δύσης από τον Ιουστινιανό Α΄ (μέσα 6ου αι.)

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Οικοδομικό έργο

- Ο μεγαλεπήβολος Ιουστινιανός θαύμαζε τους παλαιούς Ρωμαίους αυτοκράτορες και το προηγούμενο μεγαλείο της ενιαίας κάποτε αυτοκρατορίας. Ασκώντας οικουμενική πολιτική επιθυμούσε να τους μιμηθεί και στο οικοδομικό τους έργο. Έτσι προχώρησε σε κατασκευές εντυπωσιακών οικοδομημάτων, όπως ναών, λουτρών, γεφυρών, υδραγωγείων, τειχών, οχυρών καθώς και σε επισκευές παλαιότερων έργων τόσο στην Κων/πολη όσο και στις επαρχίες.
- Το τεράστιας έκτασης οικοδομικό του έργο απορρόφησε ανάλογα τεράστια ποσά και αποτυπώνεται στην πραγματεία «Περί κτισμάτων» του Προκοπίου που εξυμνεί τον αυτοκράτορα.

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Οικοδομικό έργο

- Ο Ιουστινιανός και σε αυτόν τον τομέα της πολιτικής του έμοιαζε να παλεύει εναντίον της εποχής του. Σε δύσκολες συνθήκες, ολοένα και πιο μεσαιωνικές, και ενώ η ύστερη αρχαιότητα «ψυχορραγούσε» ο Ιουστινιανός θα είναι ο τελευταίος αυτοκράτορας με τόσο μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα. Πολλά από τα κτίσματά του δεν ήταν δυνατόν να συντηρηθούν στους επόμενους χρόνους λόγω της οικονομικής δυσπραγίας (βλ. στο διαδικτυακό έργο ψηφιακών αναπαραστάσεων **Byzantium 1200**). Κορυφαίο δείγμα της ιουστινιάνειας οικοδομικής δραστηριότητας υπήρξε βεβαίως ο «**Ναός τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας**».

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Η Αγία Σοφία («Ναός τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας»)

- Εκτός από τη νομοθεσία και διάφορα γραπτά κείμενα της εποχής, η αυτοκρατορική ιδεολογία επί Ιουστινιανού αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στην **τρουλαία βασιλική της Αγίας Σοφίας** (της Του Θεού Σοφίας), κράματος των παραδοσιακών εκκλησιαστικών αρχιτεκτονικών τύπων του περίκεντρου θολωτού ναού και της βασιλικής. Αρχιτέκτονες του ναού ήταν ο μηχανικός **Ανθέμιος** από τις Τράλλεις και ο **Ισίδωρος** από τη Μίλητο.

- Η **Αγία Σοφία κατασκευάστηκε (532-537)** στη θέση της παλαιότερης βασιλικής του Κωνσταντίνου Α΄ που είχε καταστραφεί κατά τη **Στάση του Νίκα** (αρχές του 532). Κάτω από το μεγαλοπρεπή θόλο της ο Ιουστινιανός προόριζε να καλύψει ολόκληρη την Οικουμένη που θα ανακτούσαν οι στρατιές του επανορθώνοντας τις ραθυμίες (*neglegentiae*) των παλαιότερων Ρωμαίων.

Ιουστινιανός Α΄ (527 - 565)

Η Αγία Σοφία ως έκφραση της βυζαντινής πολιτικής ιδεολογίας

- Κατά το 10^ο αι. η Δύση είναι πολύ πιο ισχυρή, ώστε να επιχειρηθεί πάλι η ανάκτησή της, ενώ και ο αυτοκρατορικός τίτλος, μετά τη στέψη του **Καρλομάγνου** στη Ρώμη (**800**), δεν είναι πλέον ουσιαστικά μοναδικός στους Ρωμαίους της Ανατολής.
- Η τότε πολιτική ιδεολογία εκφράζεται μέσα από την **πολύ μικρό-τερη και πολύτροχη Νέα Εκκλησία** της **Μακεδονικής δυναστείας**. Το σχέδιο της τελευταίας «υποχωρούσε» ως προς την αποκλειστικότητα του αυτοκρατορικού τίτλου και «αναγνώριζε» μια σχετική πολυαρχία στην ιεραρχία των κρατών του 10^{ου} αι.

- βλ. **Τ. Λουγγής, Ιουστινιανός Πέτρος Σαββάτιος**

Ιουστινιανός Α΄ (527-565)

Η Αγία Σοφία ως έκφραση της βυζαντινής πολιτικής ιδεολογίας

- Όταν η πολιτική ειρήνης και ισορροπίας με την Δύση δεν μπορούσε πια να συνεχιστεί μετά τον 11^ο αι. (η αυτοκρατορία έχει χάσει την Ιταλία και σταυροφορικά κράτη υπάρχουν πλέον στην Ανατολή), «επανέρχεται» η **Αγία Σοφία** στον οικουμενικό της ρόλο, όπως «επανέρχεται» η χρησιμοποίηση του **Προκοπίου** (ως ιστορικού του 6^{ου} αι. που είχε περιγράψει την ανάκτηση της Δύσης) από τον χρονογράφο **Ιωάννη Ζωναρά** (12^{ος} αι.).

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΥΣ ΠΡΟΣΘΕΤΟΥΣ ΜΙΝΑΡΕΔΕΣ

Φωτογρ.: © Dennis Jarvis

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/Turkey-3019_-_Hagia_Sophia_%282216460729%29.jpg

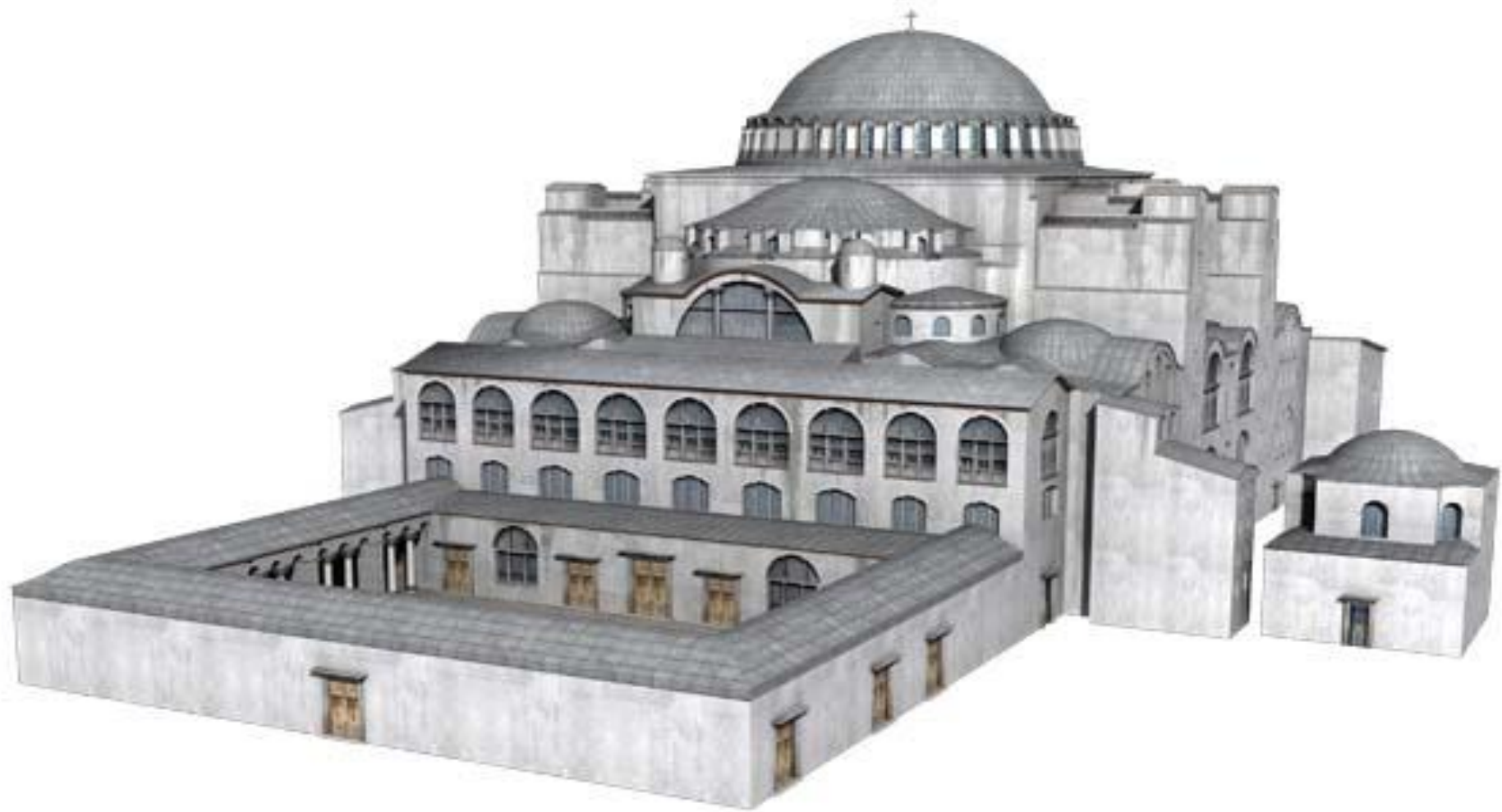
ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Αναπαράσταση

**της θεοδοσιανής βασιλικής που
καταστράφηκε στη Στάση του Νίκα (532),
της αρχικής Αγίας Σοφίας (537) (στη μέση)
και της τελικής μορφής του ναού
με το νέο τρούλλο (πάνω αριστερά)**

Αναπαράσταση της όψης της Αγίας Σοφίας μετά την ανακατασκευή του αρχικού τρούλλου

© Antoine Helbert

<http://www.antoine-helbert.com/fr/portfolio/annexe-work/byzance-scenes.html>

Αναπαράσταση της Αγίας Σοφίας από την πλευρά του Αυγουσταίου (7^{ος} αι.)

από τον ζωγράφο - γλύπτη Antoine Helbert

Φωτογρ.: © JoJan

http://en.wikipedia.org/wiki/Mise_en_abyme#mediaviewer/File:Istanbul.Hagia_Sophia075.jpg

Μεταγενέστερο ψηφιδωτό μωσαϊκό από τη νοτιοδυτική είσοδο του ναού της **Αγίας Σοφίας** που απεικονίζει τους **Κωνσταντίνο Α΄** και **Ιουστινιανό Α΄** να προσφέρουν στη Θεοτόκο και τον Ιησού Χριστό την Κωνσταντινούπολη και την Αγία Σοφία αντίστοιχα

Φωτογραφία από το εσωτερικό του «Ναού της Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας»

Βυζαντινοί αυτοκράτορες κατά την περίοδο 565-717

Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού Α΄, η δυναστεία του Ηρακλείου και οι επίγονοι μέχρι την άνοδο της Συριακής δυναστείας («Ισαύρων»)

διάδοχοι Ιουστινιανού

- Ιουστίνος Β΄ (565-578)
- Τιβέριος Β΄ (578-582)
- Μαυρίκιος (582-602)
- Φωκάς (602-610)

δυναστεία Ηρακλείου

- Ηράκλειος (610-641)
- Ηράκλειος-Κωνσταντίνος Γ΄ & Ηρακλεωνάς (641)
- Κώνστας Β΄ (641-668)

- Κωνσταντίνος Δ΄ (668-685)
- Ιουστινιανός Β΄ (685-695)

Από τη δυναστεία του Ηρακλείου μέχρι την άνοδο της Συριακής δυναστείας

- Λεόντιος (695-698)
- Αψίμαρος-Τιβέριος (698-705)
- Ιουστινιανός Β΄ (705-711)
- Βαρδάνης-Φιλιππικός (711-713)
- Αρτέμιος-Αναστάσιος (713-715)
- Θεοδόσιος Γ΄ (715-717)

Ιουστίνος Β΄ (565-578) - Εισβολή των Λογγοβάρδων στην Ιταλία (567)

- Ο άτεκνος **Ιουστινιανός Α΄** απεβίωσε (83 ετών) την 14^η - 15^η Νοεμβρίου **565**, χωρίς να έχει μεριμνήσει για τη διαδοχή του. Τον διαδέχθηκε ο **κουροπαλάτης** και ανεψιός του **Ιουστίνος** με τη σύμπραξη της **συγκλήτου** και του **κόμητος εξκουβιτόρων Τιβερίου**.
- Ο **Ιουστίνος** σταμάτησε τις πληρωμές χορηγιών στους «βαρβάρους», ειδικά στους **Αβάρους**, θεωρώντας τις ανάρμοστες για την αυτοκρατορία, πράγμα όμως που είχε πολιτικές και στρατιωτικές επιπτώσεις. Μετά από μία τριμερή σύγκρουση στην **Παννονία** μεταξύ **Αβάρων, Λογγοβάρδων** και **Γηπαίδων**, οι τελευταίοι αφανίστηκαν ως έθνος, το Βυζάντιο κατέλαβε την οχυρή πόλη **Σίρμιο** στον **Σαύο** ποταμό, ενώ **οι Λογγοβάρδοι υπό τον Αλβοϊνο**, φοβούμενοι την πίεση των **Αβάρων**, **άρχισαν από το 567 να διεισδύουν στην Ιταλία** που μόλις λίγα χρόνια πριν (μετά από 20 χρόνια καταστρεπτικού πολέμου) είχαν ανακτήσει οι **Ρωμαίοι της Ανατολής**. Τα τοπικά στρατεύματα στάθηκαν ανίκανα να τους αντιμετωπίσουν και οι **Λογγοβάρδοι** κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της, εκτός της περιοχής της **Ραβέννας**, της **Ρώμης** και **εδαφικών θυλάκων στο νότο**.

Ιουστίνος Β΄ (565-578) - Εισβολή των Λογγοβάρδων στην Ιταλία (567) , πόλεμος Βυζαντίου - Περσίας και άνοδος του Τιβερίου Β΄ στην εξουσία

- Στον **ιταλικό βορρά** ιδρύθηκε σύντομα **λογγοβαρδικό βασίλειο**, ενώ στον **ιταλικό νότο** υποτελή σε αυτό **λογγοβαρδικά δουκάτα**. Οι **αρειανοί Λογγοβάρδοι**, εν αντιθέσει με τους **Οστρογότθους**, δεν είχαν έρθει σχεδόν καθόλου σε επαφή με το μεσογειακό πολιτισμό. Οι Βυζαντινοί προσπάθησαν να τους εκδιώξουν με επικεφαλής τον **Βαδουάριο**, αλλά ηττήθηκαν. Δεν ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσουν τους **Αβάρους**, γιατί τους είχαν αποξενώσει, ενώ οι επαφές με τους **Φράγκους** δεν έφεραν αποτέλεσμα.
- Ο **Ιουστίνος** ήταν νευρωτικός και μετά την άλωση του συνοριακού **Δάρας (573/74)** από τους **Πέρσες** έπαθε ισχυρό κλονισμό. Για την άσκηση της εξουσίας επελέγη από τη φιλόδοξη σύζυγό του **Σοφία** ο συνεργάτης του **Τιβέριος**, τον οποίο ο Ιουστίνος ανέδειξε **καίσαρα** το **574**. Ο **Τιβέριος** απομάκρυνε τελικά αργότερα τη **Σοφία** από τα κοινά, όταν αναγορεύθηκε, μετά τον θάνατο του **Ιουστίνου**, αυτοκράτωρ (**578**). Στο μεταξύ οι συγκρούσεις στο σύνορο με την **Περσία** διήρκεσαν έως το **591** (δηλαδή επί **Μαυρικού**).

Τιβέριος Β΄ (578-582)

- Ο *καίσαρας* από το 574 **Τιβέριος** διέθετε σημαντικές πολιτικές και στρατιωτικές ικανότητες, έλαβε φιλολαϊκά μέτρα και αναδιοργάνωσε το στρατό μαζί με τον στρατηγό του **Μαυρίκιο** προσλαμβάνοντας ξένους μισθοφόρους και στρατολογώντας γηγενείς.
- Στο ανατολικό σύνορο οι **Τιβέριος** και **Μαυρίκιος** είχαν επιτυχίες εναντίον των **Περσών**. Στο βόρειο ευρωπαϊκό σύνορο ο **Τιβέριος** νίκησε με τη βοήθεια των **Αβάρων** τους **Σκλαβηνούς** στο **Δέλτα του Δούναβη** το **578**. Δεν κατόρθωσε όμως να προσφέρει στρατιωτική βοήθεια στις κτήσεις της **Ιταλίας** που υπέκυπταν στην εισβολή των **Λογγοβάρδων** από το 567/68 και μετά.

Τιβέριος Β΄ (578-582) - Η απώλεια του Σίρμιου (582)

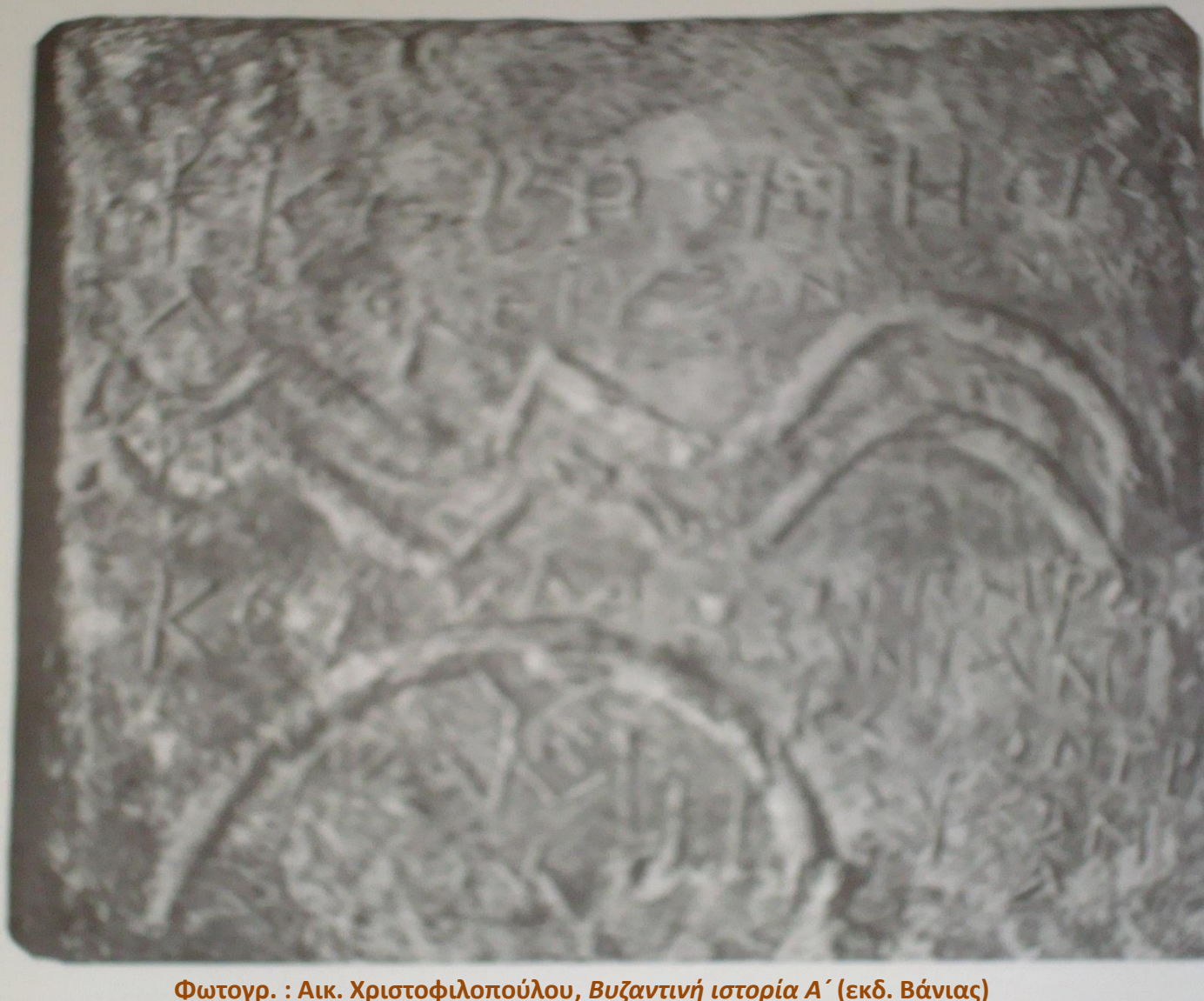
- Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι η αυτοκρατορία απώλεσε το **Σίρμιο** στους **Αβάρους** μετά από τριετή πολιορκία (579-582). Χάραγμα σε κέραμο που βρέθηκε στην περιοχή μεταφέρει την αγωνία των πολιορκημένων. Καταδεικνύει επίσης ότι η ελληνική εχρησιμοποιείτο ακόμη και στα εν πολλοίς λατινόφωνα βόρεια Βαλκάνια και, κυρίως, την ονομασία της αυτοκρατορίας (**Ρωμανία**) :

«Χ[ριστέ] Κ[ύριε] βοήτι της πόλεως κ' έρυξον τον Άβαριν

κε πύλαξον την Ρωμανίαν

κε τον γράψαντα αμήν»

Το **Σίρμιο** ήταν ο προμαχώνας της αυτοκρατορίας στο σύνορο του Δούναβη και του Σαίου. Η κατάληψή του έδωσε στους **Αβάρους** του **χαγάνου Βαϊανού** και στους υποτελείς τους **Σκλαβηνούς** τη δυνατότητα να διεισδύουν στα νοτιότερα αυτοκρατορικά εδάφη πραγματοποιώντας μεγάλες καταστροφές και να αποσπούν χορηγίες από το Βυζάντιο.

Φωτογρ. : Αικ. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή ιστορία Α΄* (εκδ. Βάνιας)

Inscriptio de Avaris
SEG 39 1096

Χάραγμα σε κέραμο που βρέθηκε στην περιοχή του Σιρμίου (579-582) περιέχει την εξής επίκληση :

**«Χ[ριστέ] Κ[ύριε] βοήτι της πόλεως κ' έρυξον τον Άβαριν
κε πύλαξον την Ρωμανίαν κε τον γράψαντα αμήν»**

Γεωφυσικός
χάρτης
των Βαλκανίων
Οι αβαροσλαβικές
επιδρομές και οι πρώτες
αλώσεις σημαντικών
βυζαντινών πόλεων
(τέλη 6^{ου} - αρχές 7^{ου} αι.)
πριν από τις μόνιμες
σλαβικές εγκαταστάσεις
στα Βαλκάνια κατά τον 7^ο
αι. Η Θεσσαλονίκη
πολιορκείται επίσης,
αλλά δεν υποκύπτει.

Ιστορία του ελληνικού
έθνους, Τόμος Θ΄

© Εκδοτική Αθηνών

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ ΓΥΡΩ ΣΤΟ ΕΤΟΣ 600

ΧΑΖΑΡΟΙ

ΑΒΑΡΟΙ

ΣΛΑΒΟΙ

ΛΟΓΟΒΑΡΔΟΙ

ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ

ΠΕΡΣΕΣ

Μαυρίκιος (582-602)

Άνοδος στο θρόνο (582) και επωφελής συνθήκη με τους Πέρσες (591)

- Ο **Τιβέριος** απεβίωσε στις 14 Αυγούστου του **582**, έχοντας προηγουμένως στέψει *αύγουστο* και διάδοχό του τον έμπειρο **Μαυρίκιο**, *καίσαρα* από το 581.
- Στο ανατολικό σύνορο ο Μαυρίκιος, χρησιμοποιώντας διάφορους στρατηγούς, συνέχισε τον πόλεμο με τους **Πέρσες**. Τελικά κατόρθωσε να πετύχει την ανάρρηση του **Χοσρόη Β΄** στην Περσία, τον οποίο βοήθησε να νικήσει τον στρατηγό **Βαρχάμ**. Ο Χοσρόης υπέγραψε με τον Μαυρίκιο την εξαιρετικά επωφελή για την αυτοκρατορία **βυζαντινο-περσική συνθήκη του 591**. Η αυτοκρατορία κέρδισε έτσι **εκτεταμένα εδάφη στην Αρμενία, στη Λαζική και στη Γεωργία (Ιβηρία)**. Ο αυτοκράτορας μπορούσε πλέον να μεταφέρει τα στρατεύματά του στα Βαλκάνια για αντιμετώπισει και τους **Αβαροσλάβους**. Αν ο Μαυρίκιος πετύχαινε και εκεί, θα περνούσε στην ιστορία ως από τους πλέον ικανούς αυτοκράτορες. Η εσωτερική πολιτική του ωστόσο είχε δημιουργήσει αντιπάθειες, γεγονός που ο ίδιος μοιραία παραγνώρισε.

© Cplakidas
http://en.wikipedia.org/wiki/Byzantine%20%93Sasanian_War_of_602%20%93628#mediaviewer/File:Roman-Persian_Frontier_in_Late_Antiquity.svg

Το βυζαντινο-περσικό σύνορο του 387 και του 591, μετά τις προσαρτήσεις των αρμενικών περιοχών από το Βυζάντιο

Μαυρίκιος (582-602) - Τα εξαρχάτα

- Βασική διοικητική μεταρρύθμιση επί **Μαυρικίου** ήταν η ίδρυση των δύο **εξαρχάτων** (αν και η απαρχή της συγκρότησής τους ίσως ήταν λίγο προγενέστερη), εκείνου της **Ιταλίας** με έδρα τη **Ραβέννα (584)** και εκείνου της **Αφρικής** με έδρα την **Καρχηδόνα (591)**. Οι λεγόμενοι **έξαρχοι** ανέλαβαν εκεί την ανώτατη στρατιωτική και πολιτική διοίκηση, ως άμεσοι εκπρόσωποι του αυτοκράτορα, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν με ενισχυμένη εξουσία τους **Λογγοβάρδους** και τους **Μαυρούσιους** αντίστοιχα.
- Έτσι, ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο η ήδη υπάρχουσα **τάση «στρατιωτικοποίησης» της επαρχιακής διοίκησης**, εξέλιξη που ολοκληρώθηκε τον 8^ο αι. σε όλη την έκταση της αυτοκρατορίας με τη συγκρότηση των **θεμάτων**.

**ΙΤΑΛΙΑ - ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ
ΔΑΛΜΑΤΙΑ - ΣΑΡΔΗΝΙΑ -
ΚΟΡΣΙΚΗ - ΣΙΚΕΛΙΑ**

Χάρτης:
A. Guillou, Βυζαντινός πολιτισμός
 © Ελληνικά γράμματα

Η Ιταλία γύρω
στα τέλη του 6^{ου} -
αρχές του 7^{ου} αι.,
μετά την εγκατάσταση
των **Λογγοβάρδων**
και την ίδρυση του
αυτοκρατορικού
εξαρχάτου Ραβέννας

http://it.wikipedia.org/wiki/Esarcato_d%27Italia#mediaviewer/File:Mappa_italia_bizantina_e_longobarda.jpg

Η Ιταλία γύρω
στα τέλη του 6^{ου} αι.
μετά την εγκατάσταση
των **Λογγοβάρδων**
και την ίδρυση του
αυτοκρατορικού
εξαρχάτου Ραβέννας
στα **εναπομείναντα**
βυζαντινά εδάφη
στον ιταλικό βορρά

© Castagna

http://it.wikipedia.org/wiki/Esarcato_d%27Italia#mediaviewer/File:Alboin%27s_Italy.svg

Καρχηδόνα
Εξαρχήματα Αφρικής

Χάρτης:
A. Guillou, Βυζαντινός πολιτισμός
© Ελληνικά γράμματα

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΦΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΙΔΑ

Μαυρίκιος (582-602) - Βαλκανική πολιτική και πτώση

- Τα αυτοκρατορικά στρατεύματα αντιμετώπισαν με αρκετή επιτυχία τους **Αβαροσλάβους** στα **Βαλκάνια** επί Μαυρικίου και απώθησαν τα **σλαβικά φύλα** βορείως του **Δούναβη**. Οι δύσκολες συνθήκες ωστόσο εκεί οδήγησαν τελικά το **στρατό** σε στάση και τελικά στην αιματηρή ανατροπή του επιτυχημένου Μαυρικίου και στην εξόντωση όλης της οικογένειάς του από τον **εκατόνταρχο Φωκά** που ανήλθε στο θρόνο με την υποστήριξη του στρατού και των **δήμων** στην Κωνσταντινούπολη το 602.
- Ο Μαυρίκιος ήταν ο πρώτος Βυζαντινός αυτοκράτορας μετά το 324 που ανατράπηκε βίαια και έχασε τη ζωή του, γεγονός που οριοθετεί την έναρξη μιας νέας ταραχώδους πολιτικά περιόδου με συχνά τέτοια φαινόμενα.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Λεβενιώτης Γεώργιος.

«Βυζαντινή Ιστορία Ι (324-1081). Ο «αιώνας του Ιουστινιανού Α΄» και η μερική ανάκτηση της πρώην ρωμαϊκής Δύσης (6ος αι.)». Έκδοση: 1.0.

Θεσσαλονίκη 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS403/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Αντωνιάδου Αλεξάνδρα
Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2015

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.00.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

